

IODAN DATCU
Institutul de Istorie și Teorie
Literară „G. Călinescu”
(București)

ION BUZDUGAN ȘI CÂNTECELE
DIN BASARABIA

Abstract. This paper presents a retrospective of literary criticism that referred to Ion Buzdugan's (1889-1967) works. He was a poet, folklorist, translator and journalist. The poet's works, his activity as a poetry translator, as a folklorist and folklore collector enjoyed high appreciation from prestigious names of Romanian criticism such as Nicolae Iorga, Eugen Lovinescu Pamfil Seicaru, Perpessicius, Vladimir Streinu, Ion Pillat Pan Halippa, Serban Cioculescu, Mircea Scarlat, Dumitru Micu, Gheorghe Grigurcu, Mihai Cimpoi etc.

Keywords: broken traditions, cultural interest, poetic culture, destructive rigor, new character, religious atmosphere, thrill of mysticism, magician of rhythm, melancholic elegance.

Receptarea liricii basarabene de la începutul secolului XX, reprezentată de poeți precum Tudose Roman, Pan Halippa, Ion Buzdugan și Al. Mateevici a fost, în critica literară a vremii, contradictorie. E. Lovinescu, spre exemplu, a salutat pe deoparte, cu „bunăvoință și bucurie descălicarea lui Ion Buzdugan în literatura noastră”; iar pe de alta, văzând în el „un sol al unei tradiții întrerupte aproape un veac” a opinat că poetul „Miresmelor din stepă”, volum recenzat în *Sburătorul literar* (1922, nr. 47) – „prin forja împrejurărilor, era fatal să reprezinte un stadiu de evoluție de mult depășit”, poezia sa integrându-se „mai mult în cadrele culturii decât ale artei române”. Mai lapidar, în *Istoria literaturii române contemporane. 1900-1937* (București, 1937), după ce critică o serie de poeți sămănătoriști, își repetă opinia: „De contribuția literară a Basarabiei nu ne putem apropia decât cu interes cultural și cu amorțirea scrupulelor estetice”. Și atunci de ce consemnează creația lirică a poezilor amintiți? „Numai gândul că unele din aceste versuri au fost scrise înainte de război și că reprezintă, prin urmare, dovezi de continuitate cultural românească într-o epocă de înstrăinare ne face să răsfoim, de pildă *Miresmele din stepă* ale lui Ion Buzdugan sau *Poeziile* lui Mateevici, cu o poezie citabilă (Limba noastră) și chiar *Flori de pârloagă* ale lui Pan Halippa”. Taxarea celebrei poezii a lui Mateevici doar ca citabilă este, în mod evident, o nedreptate.

E. Lovinescu i-a tipărit lui Buzdugan, în *Sburătorul literar*, câteva poezii: *Căsuța noastră*, *Vinerea Patimilor*, *Seceri de aur*, *Făuritorii* și *Rândunica*. Criticul literar, într-un interviu, pe tema valorii estetice a literaturii basarabene, pe care i l-a luat Al. Robot, apărut în *Gazeta Basarabiei* (an. 1, nr. 11, 26 nov. 1935), a indicat cauza majoră a stării de înapoiere a literaturii basarabene: „Stăpânirea rusească s-a arătat de-o rigoare

destructivă atât de strașnică încât a împiedicat orice renaștere culturală; pe cei de sus i-a deznaționalizat, iar pe cei de jos i-a menținut în cea mai neagră beznă ce se poate închipui. De unde aveau să iasă atunci scriitorii și oamenii de cultură?” În aceeași gazetă, în numărul 35, din 26 decembrie 1935, E. Lovinescu a publicat articolul *Poezia lirică basarabeană*, în care a opinat că „lipsa contribuției basarabene este mult mai mare în poezie, considerată sub raportul valorii absolute, se poate spune că chiar e absolută”. Cauza acestei stări o explică astfel: „prin lipsa unei culturi poetice apusene și prin străduința de a se prelungi poezia populară, contribuția poeziei lirice basarabene nu putea fi decât anacronică”. Poeziile lui Al. Mateevici și Ion Buzdugan, privite din perspectiva momentului când scria criticul, erau „modeste prelungiri ale poeziei populare”.

Informațiile de mai sus le-am luat din E. Lovinescu, *Sburătorul, Agende literare*, ediție de Monica Lovinescu și Gabriela Omăt, note de Al. George, Margareta Feraru și Gabriela Omăt, voi. IV, București, Minerea, 2000, p. 434-435.

Nicolae Iorga, în articolul *Un poet basarabean* (din *Ramuri*, 1922, nr. 48) îi face volumului *Miresme din stepă* o călduroasă primire: „O întreagă serie de duioase imnuri vădese o profundă iubire de țară, de țara cea mică și de țara cea mare. Dar meritul acestei poezii nu se oprește aici: o filozofie panteistă, de sete a confundării cu natura, se desface din priveliștea acestei lumi iubite și astfel scriitorul ar dori, cum spune în lungi versuri de armonie, «Să mă nasc un fir de iarbă, sau de floare/ Și să mă legăn lin sub vântul verii cald»”. În poeziile *Ziditorului* și *Pomenirea mărilor*, N. Iorga crede că „sunt frumuseți noi, care se adaugă limbii românești”.

Într-o scurtă prefață, scrisă pentru *Miresme din stepă*, dar care n-a apărut nu se știe din ce motive, N. Iorga a scris că volumul „aduce o mireasmă, uneori tare, câte o dată foarte dulce, de poezie nouă, culeasă din câmpii”. Textul acestei prefețe a apărut la ediția a doua a cărții (Editura Sfera, Bârlad, 2011), îngrijită de C. D. Zeletin. Vladimir Streinu, în recenzie la același volum, apărută în *Cugetul românesc* (1922, nr. 8-9), apreciază că el „constituie, alături de opera întreruptă subit a lui Al. Mateevici, în literatură, prima contribuție ponderoasă a Basarabiei”. Mai mult decât atât, socotește că Buzdugan depășește media poeziei basarabene a timpului: „Situat cu câțiva pași înainte de scriitorii basarabeni care, cei mai mulți, băjbăiesc în neputința de a stăpâni idiomul literar, dl. Buzdugan își dozează cu pondere elementul artistic, așa încât substanțialitatea poeziei sale adesea se autentifică prestigios. O tradiție certă și luminoasă îl dezmiardă. Din dragostea duioasă ce-i poartă o prisosință generoasă se revarsă și pe pământul din care a înflorit mitic această tradiție”. Poezia volumului „capătă un miros sănătos și reavăn de pământ umed ca o căpiță de fân”.

Tânărul critic literar Șerban Cioculescu, care a debutat în numărul I, din I februarie 1923, al revistei *Facla literară*, a recenzat, în numărul 6, din 8 martie 1923, volumul de versuri al lui Buzdugan, *Miresme din stepă*. O recenzie nesemnaltă de nimeni până acum. Primirea volumului este una foarte drastică: „Poeziile lui I. Buzdugan n-au darul de a ne putea atrage prin însușirea de frumos. Le lipsesc toate elementele: sensibilitate, imaginație, idei și formă artistică originale”. Poetul basarabean este îndatorat unor poeți precum V. Alecsandri. Bolintincanu, Goga, Iosif. Sentimentalismul poetului „se apropie de acela al lui Alecsandri sau al lui Bolintincanu”. Caracterul popular, scrie recenzentul,

este „de bază la Buzdugan”. Sunt aduse, de fiecare dată, concludente exemple. Volumul în ansamblu este apreciat doar ca lăudabil, doar ca încercare „de poezie populară basarabească, de încorporat la literatura noastră”.

Perpessicius, bun prieten al poetului, cu care a purtat corespondență, i-a recenzat volumele *Țara mea* (1928), cartea a doua din *Cântece din Basarabia și Metanii de luceferi*. Criticul vede în Buzdugan „un idilic, hrănit cu sevă poporană, cu oarecare modele rusești și a-și fi adâncit, pe cât se pare, poezia de suprafață rurală din *Miresme din stepă*. În poemele *Podgorii de aramă* este tot ce se poate cere și tot ce poate fi mai de preț în repertoriul liricii d-lui Buzdugan”. Textele din *Cântece din Basarabia*, scrie criticul, „ilustrează cea veră neadormită a muzei populare și vor fi folosite, de bună seamă, pentru studiile comparative ale folclorului național”. Poetul Ion Pillat, în prefața la culegerea *Poezii basarabene* (București, 1936, ediția a doua în 1943), subliniază caracterul țărănesc, patriarhal, rustic al poeziei celor amintiți mai sus, și face o mențiune pentru Buzdugan care s-a „integrat după război în poezia noastră tradiționalistă, dar păstrând, cu forma artistică împrumutată aici, caracterul neoaș basarabească”. Poezii amintiți „au reușit să creeze dintr-un grai țărănesc ale cărui preocupări și posibilități nu depășeau realitățile imediate ale satului, o limbă literară capabilă de a reda în poezie taina, harul și frumusețea sufletului moldovenesc”. Ion Pillat, mai mult decât alți comentatori ai liricii basarabene, a remarcat că vecinătatea cu poporul rus n-a rămas fără o anumită amprentă pe poezia basarabească, căreia i-a imprimat „misticismul său specific”. De aci, într-o oarecare măsură prezența în lirica basarabească a celui „fior de adânc misticism, o atmosferă religioasă rară și curată, o mare și creștinească dragoste pentru acei care suferă și muncesc în umbra satelor și în soarele holdelor bogate”.

Ion Pillat și Perpessicius au selectat, în *Antologia poezilor de azi* (I-II, 1925-1927), poeziile lui Ion Buzdugan *Brumarul*, *Toamna în podgorii* și traducerea *Hergheții* (Serghei Esenin) și *Toamna* (C. Balmont).

Cele mai multe sufragii din partea criticii le-a obținut volumul *Miresme din stepă*. Perpessicius, care, cum am amintit, a scris despre trei cărți ale lui Buzdugan, a negat calitățile artistice ale volumelor *Metanii de luceferi* (1942) și *Țara mea*, poeme 1918-1928. În *Țara mea*, cuprinzând poezie patriotică, Perpessicius nu constată decât „prolixitate întinzându-se pe zeci de versuri, câteva clișee din Alecsandri”, „apostrofări presărate cu imagini și locuri comune inevitabile”. Nu mai sus valoric în opinia criticului, a fost volumul *Metanii de luceferi*, unde constată că „atât religiozitatea, cât și expresia sunt deopotrivă deficitare. Cele mai multe din temele d-lui Ion Buzdugan suni parafraze, când nu sunt și simple transpuneri a unora sau altora din datele evanghelice și ele folosesc când versul scurt, oarecum popular, de colindă și când deopotrivă versul lung, din cale afară de prolix, precum diluata *Tânguirea Maicii Domnului*, unde într-o versificație vlahuțiană, totul se îngreuiază și sfârșește în duhul lipsit de strălucire și de prestigiu eufonic”.

G. Călinescu, în *Istoria literaturii române...* (1941), în cele câteva rânduri consacrate lui Pan Halippa, propune o caracterizare a liricilor basarabeni: „Ceea ce este simpatice la Pan Halippa ca la basarabeni în general (mai putem cita pe Ion Buzdugan) este aceea vorbire apăsată care sună pentru urechile noastre de azi cum trebuie să sune pentru francezi franțuzeasca canadienilor”.

Mircea Scarlat, în *Istoria poeziei românești* (III, Minerva, 1986, p. 56), în capitolul *Modernismul moderat*, îl citează și pe Ion Buzdugan între alți 44 de colaboratori la *Sburătorul* care „nu au reușii să dureze în istoria poeziei noastre”.

Mihai Cimpoi, în *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia* (Chișinău, Editura Arc, 1996, p. 112-115), propune o re poziționare a poeziei lui Buzdugan, o resituare mai favorabilă a sa, fără să citeze vreun critic de la București, vreo opinie a acestora: „Expediat prea ușor în tagma «minorilor» și «medienilor». Ion Buzdugan capătă contururi viguroase de creator liric important, tipic basarabean, ce dă glas «lumii jalei și durerii» și, totodată, renunță la registrul minor, urieșizând și croizând viziunile”. Criticul nu se împacă nici cu trecerea poetului printre tradiționaliști, tradiționalismul lui fiind numai al cadrului, în vreme ce „în fondul viziunilor el fiind un neoromantic și un neoclasicist cu note evidente de mesianism expresionist social ce-l situează în linia Goga-Cotruș”. Citând din poeziile *Pe Valea Prutului* și *La mănăstire*, vede în Buzdugan „un magician al ritmului, în versurile sale auzindu-se ecouri din Eminescu, Goga, precum și din poezia rusă”.

Marian Popa, în cele câteva cuvinte cu care-l caracterizează (în *Istoria literaturii române de azi pe mâine* (II, 2001) pe Buzdugan, îl situează pe primul loc pe folclorist: „culegător de folclor și poet naturist, religios, simplu și melodios”. Gheorghe Grigurcu, în articolul *Un fu al Basarabiei (Cafeneaua literară, an. XI, nr. 2, 2013)*, în care recenzează ediția a doua a volumului *Miresme din stepă*, îngrijită de C. D. Zeletin, îl situează pe Buzdugan în momentul în care și-a scris versurile: „Versurile sale, plasate în timpul în care au fost așternute, vădesc, din punct de vedere literar, mai mult decât o agreabilă cursivitate, un tip de eleganță melancolică ce ne poate încă reține interesul. Constituie un document nu doar moral ci și liric. Găsim în ele ecouri firești din Goga, din Macedonski și Pillat, topite într-o pastă melodioasă, precum o complinire a discursului acestora cu un prețios acord venit de pe un meleag românesc mai urgisit în destule privințe decât Ardealul”. Criticul citează din poeziile *Sub vraja trecutului*, *Toamna în parc*, *Noaptea în Buceag* și *Leagănul viei* și concludă: „Cutezăm a spune: Ion Buzdugan e în continuare un autor «pentru minte, inimă și literatură»”.

Din colecția sa de folclor Buzdugan a tipărit două cărți: *Cântece din Basarabia 1906-1915-1921* (Chișinău, Tipografia Societății „Lucașfăru”, 1921, 200 p.) și *Cântece din Basarabia*, cartea a doua (Ramuri, Craiova, 1928, 160 p.). Primul volum are o dedicație: „Memoriei neuitatului Gheorghe Coșbuc, poet al țărâniei, închin aceste fiori sfioase, culese din câmpia Basarabiei”. Are, de asemenea, un motto din celebra *Doina* a lui Mihai Eminescu: „De la Nistru pân’ la Tisa/ Tot românul plânsu-mi-s-a./ Că nu mai poate străbate/ Dc-atâta străinătate”. Are și o Precuvântare, semnată de Pan. Halippa, pe care o reproducem în integralitatea ei, dată fiind raritatea cărții lui Buzdugan: „Cel dintâi mănunchi de fiori de pe câmpia Basarabiei, socotită atâta vreme stearpă! Și ce miros plăcut, miros plin de farmec, miros de primăvară. Sunt fiori, sădite și crescute cu grijă și dragoste de către iubitorii de frumos, ce neamul nostru moldovenesc îi are din belșug, în satele tupilate prin văile și hârtoapele Basarabiei. Harnicul nostru prieten Ion Buzdugan (Nică Romănaș) le-a adunat din gura flăcăilor și felelor, în mai multe părți ale țării.

Aceste plăsmuri frumoase au fost multă vreme singura dovadă că neamul moldovenesc în Basarabia trăiește. Rece era vântul care sufla de la miază-noapte, din împărăția robiei și întunericii țarist, dar florile sufletului moldovenesc n-au înghețat, căci erau nemuritoare. De azi înainte ele vor înflori în voie, scaldându-se în lumina și căldura soarelui românesc. Multă vreme cântecele noastre au fost singurul semn de legătură vie a poporului moldovenesc din Basarabia cu bolta înstelată și cu Dumnezeu veșnic din cer. Slujitorii oficiali ai credinței înălțau rugăciunile lor în limba slavonă, străină auzului și sufletului moldovenesc. Să nu fi fost cântecele moldovenești, poporul nostru din Basarabia pierdea legătura cu cerul și nădejdea într-un viitor mai bun pierrea cu lotul. Azi aceste nădejdi înmuguresc ca pomii în primăvară. Și ele vor înflori în curând și vor da rod. Binecuvântat deci fie cântecul moldovenesc – podoaba sufletului nostru și liturgia durerii noastre în veacul de robie și durere, prin care am trecut! 10 Mai 1917”.

Textul lui Pan. Halippa este un vibrant, veritabil poem.

Colecția lui Ion Buzdugan nu este – cum scrie Pan. Halippa – „cel dintâi mănunchi de flori de pe câmpia Basarabiei”. Noi socotim a fi acest prim mănunchi *Suspine*, adunate de Gheorghe Madan, cu o prefață de George Coșbuc (București, Editura librăriei Storck & Müller, colecția BPT, nr. 138, 1897, 90 p.).

Abia la al doilea volum al *Cântecelor din Basarabia* (1928), aflăm gândul care l-a mânat pe Buzdugan să realizeze și tipărească cele două cărți: că a adunat cântecele și le-a transcris cuvânt cu cuvânt, „păstrându-le caracterul limbei în pronunțare locală”, că n-a făcut „o lucrare științifică în transcriere academică”, ca astfel cântecele să se întoarcă de unde au fost culese, „pentru a înviora izvorul de unde au lăcrămat”. În fine, a publicat cea de a doua carte la împlinirea unui deceniu de la Marea Unire din 1918. Nu l-a mânat în tipărirea textelor doar valoarea lor estetică: „Întâi, aceste *Cântece basarabene*, cred că merită să vadă lumina tiparului nu numai pentru frumusețea lor, dar mai cu seamă pentru ceea ce reprezintă ele, din punct de vedere istoric și național, în comoara culturii noastre românești: pentru că în ele, ca într-o oglindă, se răsfrânge icoana sufletului românesc al norodului din Basarabia în zilele negre, trăite de el sub jugul robiei țariste. Apoi, pentru că înăuntrul acestor pagini se vor păstra de-a pururi vii izbucnirile de revoltă și mândrie sufletească ale moldoveanului de dincolo de Prut, care stăpân la el acasă și păzilor al graiului și al datinilor strămoșești, se împotriva dârz cotropirei moscalului venetic, în singurul fel în care vremurile îi îngăduiau să se împotrivescă”.

Textele au fost culese din județele: Bălți (Brânzeni, Petroasa, Flămânzeni, Camenca, Chetriș, Pătrușeni, Răsipeni, Dumbrăvița, Călinești, Dușmani, Aluniș, Butești, Surzeni, Condrătești, Bogheni, Mândrești, Sângerei, Glingeni, Bocăni, Burghelea, Burșucani), Soroca (Vasălcău, Cobâlnea, Bacsani, Ștefănești, Frumușica, Trifănești), Chișinău (Chiștelnița, Pârjolteni, Lăpușna, Milești, Hâncești, Vadul lui Vodă, Goreștii Chișinăului, Călărașii Chișinăului, Cășla Chișinăului), Bender (Porumbica), Orhei (Holercani, Călăraș), Hotin (Badragii Noi). Cu excepția câtorva balade (*Chira*, *Cântecu lu Vâlcu*, *Corbea*, *Ilenuța*, *Gruia lui Novac*), colecția lui Buzdugan cuprinde mai toate secțiunile liricii.

Mai mult decât culegerea lui G. Madan, amintită mai sus, colecția lui Buzdugan conține, în cea de a doua parte a ei, un tulburător capitol de cântece de înstrăinare,

de virulentă acuzare a „rusului păgân”, din care cităm câteva: „Rusule și măi moscale/
Nu-mi fă țara de ocară/ Că Dumnezeu are scară:/ Are-o scară de suit/ Și una de coborât/
Când te-a coborî de sus/ Rusule, păgân de rus/ Nici nu-i crede c-ai fost sus!/ Ți-a părea
c-a fost un vis/ Un vis negru și urât,/ Cât de jos te-a coborât!...// Foaie verde cucurus/
Măi moscale, pui de rus,/ Nu-mi face neamul de răs:/ Pe fii nu mi-i moscăli/ Limba
nu-mi bajucuri,/ Că eu când te-oi blăstăma,/ Ca roua ti-i scutura,/ Ca pleava ti-i vântura,
Spulberat din țara mea.../ Nime-n lume nu va ști/ C-ai fost mare și eu mic, /Măi moscale,
venetic!... Foaie verde salbă moale,/ Rusule și măi moscale,/ Nu-mi face țara de jăle/
Că țara ni-ai pustiit/ Pe flăcăi i-ai moscălit/ Mi-ai scos boii de la jug/ Și feciorii
de la plug/ Și i-ai dus la bătălie,/ Numai Dumnezeu îi știe// Măi rusule și moscale/
Nu-mi face țara de jăle/ Boii nu mi-i dejuga,/ Frații nu mi-i depărta,/ Că cu când ti-oi
blăstăma,/ Ca iarba ti-i legăna,/ Ca frunza ti-i spulbera;/ Frunza-n toamnă când pălește/
Codrul când îngâlbinește/ Și vântul mi-l vânturește// Foaie verde lemn uscat/ Rusule,
neam blăstămat/ Când ți-a fi mai greu de chin/ Să fii ca mine străin,/ Când ți-a fi traiul
mai drag,/ Să fii ca mine iobag/ Să te văd umblând pribeag,/ În opincă și toiağ/ Cerând
mila de la prag!...// Când ți-a fi jugul mai greu, / Să te-ajungă chinul meu!.../ Când ți-a
fi traiul mai bun,/ Să te văd printre nebuni!.../ Când îi fi mai cu noroc/ Să te văz arzând
în foc;/ Să văd cum te prinde para,/ Cum mi-ai ars tu inimioara,/ Cum mi-ai pustiit
tu țara”.

Reflexele poeziei populare sunt mereu prezente în versurile sale, ca, spre exemplu, în *Vremuri de pribegie*, din volumul *Miresme din stepă*, în care accentele liricii populare se îmbină cu acelea din *Doina* lui Mihai Eminescu: „Doamne, vezi cum vin din pustă/
Nouri negri de lăcustă./ Cum vin norii vâlvătaie/ Fluturând ca o văpaie,/ Pârjolindu-
ne ogorul,/ Sugrumându-ne poporul.../ În cernita depărtare/ Ochii cât cuprind în zare:/
Oameni, tabere și turme/ Șirul nu mai vezi să-și curme/ Cară, pline cu povară/ Băjenari –
fugari din țară./ Copilași – răzleți de mume/ Rătăcind, se duc în lume.../ Oameni înhămați
la hloabe/ Babe, gârbove și slabe/ Cari parcă-s niște gheme.../ Și moșnegi, albiți de vreme/
Vechi, ca niște sfinți din veacuri/ Sprijinindu-se-n toiağuri,/ Își iau drumul pribegiei/
Vatra părăsind urgiei.../Iar în urmă: lanu-i drum/ Ceru-i flăcări, câmpu-i scrum/ Și cât
vezi sub zări, departe/ Totul e prăpăd și moarte/ Numai sate-ncenușite/ Numai visuri
prăbușite/ Numai câmpuri sângerate/ Numai cruci nenumărate/ Lângă drumuri, cruci
cernite/ Țării mele răstignite!...”

La secția Manuscrise a Bibliotecii Academiei Române se află, sub cota A1963 (abc), trei manuscrise ale lui Ion Buzdugan: *Poezii cu caracter național-popular inedite, Cântece de durere 1905-1908* (56 pagini), *Din folclorul basarabean, Bucăți culese de Ion Buzdugan în anii 1912-1915* (128 pagini) și *Urări rostite de vorniceii moldoveni la ceremonialul nupțial* (15 pagini).

Manuscrisul de poezii cu caracter național-popular, deci cu versuri originale, cuprinde următoarele titluri: *Țara mea, Taci, măi vânt, Călătoria verii, Vai sărmani frați, Maicii Țări, Înspre Andrei (vraja fetelor), Iarna, La muncă, fraților, Viața, Traiul nostru, Cântecul nevestei, Doina, De ce?, Dreptatea țaranului, Doina Prutului, Cucușor, Cântecul fetei, Țiganul și curcanu, Doina ciobănească, În război, La priem (recrutare), Trei țigani,*

Mama, Cântece din popor (1-3), Țiganul în cort, Deșteaptă-te, române!, Hai, fraților, sculați!, Codrule, măria ta, Pe malul Nistrului, Schitul Țipova, Pe Nistru, Vai, Nistrule, O dulce mamă, scumpă țară, Doina codrului, Cu Anul nou.

Nota generală a acestor versuri este folclorismul lor, poetul scriind doine, inspirându-se din snoave (cele despre țigani), versificând obiceiuri populare, ca acela al fetelor în seara sfântului Andrei. Ilustrativă pentru instrumentarul poetic al acestor inedite este *Doina Prutului*: amestec de folclor și de Eminescu: „Ce te tulburi, Prutule/ Prutule, pierdutule./ De ce nu m-aș tulbura/ Dacă plânge țara mea:/ Sub cătune, sub zăvoare./ Zace țara la-nchisoare/ În temniță fără soare/ Fără soare și lumină/ Țara geme și suspină” etc. Dacă poetul n-a publicat acest ciclu, am putea presupune că l-a socotit un stadiu depășit în demersul sau poetic, dacă n-am ști că nota folclorică a rămas pentru el o constantă, pe care i-au remarcat-o mai toți criticii care au scris despre cel mai bun volum al său, *Miresme din stepă*.

Pe coperta unuia din cele două volume de *Cântece din Basarabia*, Buzdugan anunța că i-au apărui volumele *Povești din Basarabia* (vol. I) și *Doine haiducești*, versuri și colinde, urături, conocării etc., volume care nu există la Biblioteca Academiei Române.

Manuscrisul *Din folclorul basarabean. Bucăți culese de Ion Buzdugan în anii 1912-1915*, aduce multă lirică populară, de dragoste, de înstrăinare, de jale, de cătanie, de haiducie și cântece satirice. Locul textelor care denunțau asuprirea moscovită, este luat acum de alte cântece, tot protestatare, cele despre priem (recrutare), mai numită, în Basarabia și în Transnistria, moscălie (Nichita Smochină are un articol cu acest titlu). Reproducem un astfel de text: „Frunzuliță și-o urzică,/ La Moldova cea mai mică/ Frumoși flăcăi se ridică,/ Bălăi și creți la chică/ Și-mpăratul mi-i înhață./ Mi-i înhață, mi-i încălță./ Mi-i îmbracă în măntale./ Mi-i încinge cu curele./ Cu curele mărunțele/ Mor părinții lor de jale,/ Și îi tunde pân-la piele./ Și le dă chica-n gunoi./ Merg copile la plimbare/ Și strâng chica-n buzunare/ Și-o fac ele smocurile/ Și le pun în sân la piele/ Și le trimit la nemurele./ Să ne plângă dor și jale”. Spre deosebire de cele două volume tipărite, manuscrisul pe care-l prezentăm aduce un set remarcabil de proză populară (*Povestea Sf. Gheorghe, Povestea lui Dumnezeu, Vanghelia țigăneasă, Amintirea ostașului din '77, Tânguirea Maicii Domnului, Vorbea odată Dumnezeu, Nefărtatele, Povestea lui Anton Tîoi, feciorul oilor* (care se întinde pe 22 de pagini)). Tot o noutate, față de volumele tipărite, este și setul de conocării: *Conocărie, Iertăciune, Închinarea pocloanelor, La înmănarea darurilor*.

Toate textele, fie cântece lirice diverse, fie proză populară vădesc că Buzdugan le-a cules cu grijă. Manuscrisul, un caiet de format mare, scris cu creionul, pare a fi fost caietul de teren al folcloristului, care în câteva cazuri, din graba de a prinde totul, a scris textele versificate în rând continuu, cum scriu oamenii fără multă instrucție, care nu percep că versurile se așează după rime. Ca probă a autenticității, cităm *Pocloanele miresei*: „Bine te-am găsit, cucoană mireasă/ La acest capăt de masă/ Cu pahare pline./ Cu cuvinte bune./ Pofțim și primește/ Și cu dragoste mulțamește./ Stai, cucoană mireasă./ Nu te bucura la luat./ Ca măr dulce la legat./ De-ar fi bun l-ai nușca./ De-ar fi rău l-ai arunca./ Acesta-i măritatul./ Cu bărbatu te-ai luat./ Stai să ți-l laud pe cuconul mire/

Cât e de harnic/ Cât cosește el într-o vară/ N-are ce mânca o carlână chioară într-o seară./ Părinții au zis că te-ar mărita,/ Da dumneata ai zis că-ți vei face seamă/ Într-o oală cu zeamă./ Poftim și primește/ Și cu dreptate mulțumește” (Cules de la Toader Pâslaru, din Burdelea). Un capitol firav al întregii colecții de cântece populare a lui Buzdugan este acela al baladelor. La sfârșitul micului manuscris *Urări rostite de vorniceii moldoveni*, există câteva astfel de cântece, de balade, culese, scrie folcloristul, „de la căpitanul de stat major general Zașciuc în 1860”. Nu se precizează cine le-a cules de la acesta. Cei mai vestiți haiduci „erau Codreanu, Voicu, Bujor, Ursu, Tubultoc”. Urmează un cântec despre Codreanu, „un haiduc apărut pe timpul domniei lui Matei Ghica în Moldova, pe Nistru, lângă Movilău”, un alt cântec despre Codreanu la „judecata domnească”, urmat de „răspunsul lui Voicu la judecata domnească”, în fine de un cântec intitulat Ștefan cel Mare și maica sa.

Criticii care s-au aplecat atât asupra poeziei originale, cât și a celei populare din *Cântece din Basarabia* au observat nota lor general românească. Șerban Cioculescu se întreba: „În ce măsură găsim caracterul basarabean în poetul nostru? Este greu de răspuns”. Totodată, observa că poetul are „aspirații, elanuri, dar cât de depărtate de misticismul slav!” Perpessicius, de asemenea, în recenzia despre *Miresme din stepă*, a scris că „Poezia d-lui Buzdugan e din producția poetică de peste Prut cea mai puțin basarabeană”. Folclorul cules și publicat de el, ca și colecția inedită aflată la Biblioteca Academiei Române, prezintă aceeași notă general românească. Parcurgând-o, retrăiești sentimentul pe care l-a avut George Coșbuc citind colecția *Suspine* (1897) a lui Gh. V. Madan: „Multe dintre poeziile basarabene sunt tocmai pe tocmai așa cum le știam eu de mic copil de-acasă, din nordul Ardealului și cum le-am citit și în Banat și în Crișana etc. Explicarea acestui fapt e un lucru așa de mângâietor și însuflețitor în ce privește cestiunea unității de limbă și de sentimente la toți românii”.

Și bogăția și autenticitatea sunt note de seamă ale liricii din colecțiile sale. De asemenea, ceea ce a remarcat Perpessicius în recenzia, inclusă în *Mențiuni critice* (vol. II, 1934), despre cea de a doua carte de *Cântece din Basarabia*, că autorul ei a făcut „operă de folclor”, am zice de folclorist, prin „transcrierea aida, moldovenească, și nu aceea academică”, se poate spune, cu aceeași îndreptățire, despre colecția inedită aflată la Biblioteca Academiei Române¹.

O mai dreaptă cinstire se cuvine atât poeziei originale a lui Ion Buzdugan, care, împreună cu alți câțiva basarabeni „au însemnat mult în lupta de dezrobire culturală, dar și politică de peste Prut”, – cum a apreciat poetul Ion Pillat, cât și colecției sale de folclor, care, împreună cu ineditele prezentate de noi, va arăta adevărata statură de folclorist a lui Buzdugan, situându-l alături de Gheorghe V. Madan, Petre V. Ștefănuță și Nichita Smochină.

¹ Am scris pentru prima dată despre Ion Buzdugan în *Dicționarul folcloriștilor*, în colaborare cu Sabina-Cornelia Srthroescu (1979, p. 101-102), articol pe care l-am reluat în *Dicționarul etnologilor români* (I, 1998, p. 126-107) și în ediția a treia, revăzută și mult adăugită (2006, p. 176).